

ЦЕРКОВНА СТАРОВИНА

Дмитро Гапоненко

●

ІСТОРІЯ УТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ НІЖИНСЬКОГО БЛАГОВІЩЕНСЬКОГО МОНАСТІРЯ (XVIII - XIX ст.)

У середині XVII - на початку XVIII ст. на території Лівобережної України широко споруджувалися муровані церкви і засновувалися монастирі, кількість яких дуже швидко перевищила загальне число православних обителів на всій території України. Привертає увагу те, що історія монастирів була тісно пов'язана з історією міст, де вони розміщувалися, а їх широкий спектр діяльності охоплював майже всі сфери життя тогочасного суспільства. В них убачали інститут, необхідний не лише в поширенні віри, а й у подальшому зміцненні держави та суспільства, піднесенні освіти і науки.

У різні часи на Чернігівщині жили і працювали визначні світочі православ'я, серед них і брати Яворські: митрополит Стефан та протоієрей Павло. Перший був намісником Патріаршого престолу в Росії, а другий - настоятелем Ніжинського - Миколаївського собору. Разом вони заснували в Ніжині чоловічий Благовіщенський монастир.

Спочатку в 1702 р. був закладений Благовіщенський собор, і з того часу всі роботи проводилися під пильним наглядом протопопа П. Яворського, хоча митрополит і сам намагався перебувати в центрі подій та знати всі подробиці з цього приводу. В листі до брата С. Яворський вказував, що архітектором майбутнього храму він призначив Григорія Устимова, котрого характеризував як висококласного майстра. Як свідчать матеріали, він дуже прискіпливо ставився до обрання місця для будівництва, щоб фундамент та ґрунт були міцними¹. Серед інших майстрів, котрі брали участь у будівництві та оздобленні, збереглися відомості про ієромонаха Германа, який писав ікони для іконостасу нового храму².

На початку 1716 р. будівництво було завершено, і 22 липня собор освятили. На урочисту церемонію приїхали І. Кроковський - митрополит Київський та Галицький, А. Стаховський - архієпископ Чернігівський та Новгород-Сіверський і К. Шумлянський - єпископ Переяславський. Тоді й стало зрозуміло, що такому багатому храму не достатньо бути звичайною парафіяльною церквою. Його велич, центральне розташування в місті та висока посада засновника були причиною того, що після освячення в усіх присутніх виникла ідея перетворити собор на монастир і назвати його «Назарет Богородичен»³. Однак в історичному матеріалі зустрічається думка, що вже з самого початку будівництва С. Яворський збирався влаштувати монастир, але не виказував своїх намірів завчасно. Свідченням цьому є власна записка митрополита, пов'язана з перемогою Петра I над шведським королем Карлом XII під Полтавою в 1709 р.: «Отныне да будет памятник в Нежинском монастыре о победе, Богом дарованной всероссийскому самодержцу Петру Великому...»⁴

Досить швидко було вирішено і питання про забезпечення обителі. В Ніжині здавна існував чоловічий Ветхоріздвяний монастир, він розташовувався за межами міста і користувався достатньо забезпеченим матеріальним становищем. Усі справи щодо приєднання Ветхоріздвяної обителі до Благовіщенського монастиря С. Яворський доручив І. Кроковському. В листі до гетьмана І. Скоропадського від 18 жовтня 1716 р.

він сповіщав про бажання митрополита відкрити архімандрію при Благовіщенському соборі і підпорядкувати новоствореному монастирю обитель Різдва Пресвятої Богородиці⁵. Отримавши дозвіл гетьмана, І. Кроковський у грудні 1716 р. видав грамоту про влаштування при Благовіщенському соборі монастиря та приєднання до нього Ветхоріздвяної обители, а в 1717 р. С. Яворський власною грамотою підтвердив усі попередні рішення з цього приводу⁶.

Належить підкреслити, що митрополит не обмежився лише влаштуванням обители, він дбав про її стан аж до самої смерті. Майже кожного року надсилав туди гроші чи коштовні подарунки, але особливо хотів створити при монастирі колегію освічених ченців, які б жили строго, розвивали ораторські здібності та займалися складанням власних проповідей. З цією метою митрополит заповів монастирю свої книги. Здійснюючи цей крок, С. Яворський зазначав, що в монастирі має бути власна бібліотека, щоб ченці могли проповідувати слово Боже та народ навчати⁷. 15 листопада 1722 р. митрополит склав свій останній заповіт, у якому передавав архімандриту монастиря С. Шпаківському 3300 крб. для виконання передсмертних побажань⁸.

24 листопада 1722 р. видатний український церковний діяч, письменник, проповідник, митрополит Рязанський та Муромський Стефан Яворський помер у Москві. За своє життя він створив значний доробок філософських трактатів, проповідей, повчань та віршів, у яких постійно виступав проти підпорядкування церкви світській владі, але найважливішою справою всього життя митрополита було будівництво Благовіщенського собору та влаштування при ньому обители.

Ще за життя митрополита настоятелем Благовіщенського монастиря обрали Модеста І Ільницького (1716 - 1719), на ім'я якого відома жалувана грамота імператора Петра І на володіння хутором Д. Максимовича та його двором у Ніжині⁹. Наступником невдовзі став Єпіфаній Тихорський (1719 - 1721). Він не раз звертався до гетьмана І. Скоропадського зі скаргами з приводу різноманітних безпорядків, що відбувалися в монастирських володіннях. Це було початком загострення відносин між монастирем та його вотчинами, які потім не раз тяжко позначалися на матеріальному становищі обители. У 1721 р. настоятелем призначили Саву Шпаківського (1721 - 1729). Про матеріальне становище монастиря в цей час свідчить така інформація: після перевірки в 1722 р. кафедральні ревізори виявили, що з початкової суми 11 055 крб., призначеної для влаштування обители, залишилося лише 4 860 крб., що викликало незадоволення у С. Яворського, хоча потім митрополит помирився з архімандритом і навіть оформив на його ім'я заповіт, однак гроші були втрачені назавжди. Ще більших втрат зазнав монастир після смерті С. Яворського.

Спочатку в 1723 р. його позбавили 3 300 крб., які за заповітом митрополита мали надійти до монастиря. Ці кошти вилучили з приміткою, що після смерті архієреїв, архімандритів, ігуменів та інших чинів священнослужителів їх спадкоємці позбавляються права наслідування, а все майно переходить у власність Синоду. Зрозуміло, що з втраченою грошей у Благовіщенській обитель не могли навіть і мріяти про виконання передсмертних побажань С. Яворського. Тепер необхідно було піклуватися про підтримку того, що вже збудували, і саме на це спрямовували свою діяльність наступники С. Шпаківського - архімандрити Герман Бутурович (1730 - 1737), Модест II Велецький (1737 - 1743), Володимир Каменецький (1743 - 1746) і Платон І Левицький (1746 - 1749).

10 вересня 1731 р. за власним наказом імператриці Анни Іоанівни, внаслідок клопотання Ф. Прокоповича обитель позбавили бібліотеки С. Яворського, яку перевезли до Харківського училищного монастиря і з тим знищили мрію митрополита про влаштування в Ніжині колегії вчених ченців¹⁰.

Варто зазначити, що на цьому неприємності не припинилися, у 1750 р. за архімандрита Митрофана Горленка (1749 - 1756) сталася пожежа: згоріла трапезна із собором, верхівки келій та монастирський двір. На той час це було чи не єдине джерело прибутку обители, а тому вона позбавилася не тільки потрібних коштів для відбудови, а й для існування ченців узагалі. Так, через 25 років після смерті засновника Благовіщенський монастир дійшов до того, що в ньому нічого було їсти братії, тому М. Горленко наважився нагадати Синоду про вилучені гроші та бібліотеку С. Яворського. Імператриця Єлизавета Петрівна задовольнила клопотання архімандрита, і 11 грудня 1755 р. Синод видав указ про повернення грошей монастирю, що ж до бібліотеки, то з цього приводу

ніяких вказівок не було. Отримані кошти використали на відновлення братських келій і будівель, що потребували реконструкції.

У 1756 р. М. Горленко був переведений до Києва, а на його місце призначили Пахомія Паленичку (1756 - 1759), за якого в 1757 р. монастир згорів удруге. Пожежа, що розпочалася в ніч на 1 вересня, знищила келії настоятеля, у новостворених братських келіях згоріли дахи, спалахнула дзвіниця. Благовіщенський собор і трапезна не постраждали. Невідомо, коли і за чий рахунок проводили відновлення, але незаперечним було те, що доки в обителі залишалися значні угіддя, її становище було відносно стабільним.

Серед архимандритів, які керували справами Благовіщенського монастиря після П. Паленички, відомі: Йосиф Миткевич (1759 - 1762), Єпіфаній II Могиланський (1763), Віктор I Ладизинський (1764 - 1768), Ісає Германовський (1768 - 1775), Варлаам Грек (1776) та Дорофій Возмулов (1776 - 1787). Збереглися відомості про останнього як про людину старанну і дбайливого господаря. Особливо він захоплювався садівництвом і залишив по собі великий сад у Ветхоріздвяній обителі, але відоміший він тим, що за його часів була проведена секуляризаційна реформа (1786), у результаті якої всі володіння монастиря переходили під упорядкування держави. На їх заміну монастирю призначили грошовий штатний оклад за другим класом, що вкрай негативно позначилося на його становищі. Наступником Д. Возмулова став Феофіл I Чернявський (1787 - 1798). У 1796 р. чернігівський архієпископ В. Садковський доповідав Синоду, що з 1788 р. ставилося питання про незадовільне становище обителі і необхідність огляду архітектором Благовіщенського собору, однак ніяких рішень прийнято не було. У 1793 р. з тим же проханням він звернувся до генерал-губернатора М. Кречетнікова, який, оглянувши храм, наказав чернігівській казенній палаті видати 500 крб. для виправлення найнебезпечніших пошкоджень, проте цього було замало, і тому В. Садковський наполягав на необхідності термінового вирішення даного питання¹¹.

Проте проведенню робіт завадила пожежа 14 вересня 1797 р., яка майже повністю знищила обитель. Розпочавшись неподалік монастиря, через сильний вітер вона поширилася на сусідні будинки і згодом перекинулася на його територію. У Благовіщенському соборі вціліли лише стіни та іконостас, але й він зазнав суттєвих пошкоджень. Серед усіх монастирських будівель не постраждали лише дві кам'яні братські келії, все інше загинуло у вогні¹².

Стало зрозумілим, що тепер необхідно було не відновлювати, а заново будувати весь монастир, а оскільки на це не було коштів, В. Садковський, котрий перебував у Ніжині і був свідком тих подій, наважився на рішучий крок. Він звернувся до Синоду з пропозицією закрити обитель і перетворити храми на звичайні парафіяльні церкви, а ченців разом з архимандритом перевести до Прилуцького Густинського монастиря. Та цього не сталося: міський голова подав прохання на ім'я імператора Павла Петровича залишити монастир, обіцяючи все влаштувати власним коштом, від держави необхідна була допомога тільки для покриття куполів собору та будівництва кам'яної огорожі. Прохання було розглянуто, і згідно зі складеним кошторисом у 1798 р. вийшов відповідний наказ виділити 16 000 крб. на реконструкцію.

Відновлення спочатку йшло дуже повільними темпами, оскільки Ф. Чернявський більше займався питанням власного від'їзду з Ніжина, ніж реконструкцією обителі. В результаті у 1798 р. його перевели до Чернігівського Єлецького монастиря, а наступник Арсеній Домонтович (1798 - 1799) був уже літньою людиною і не міг як слід керувати ремонтними роботами. За короткий час його перебування на посаді настоятеля грошей витратили багато, а зробили дуже мало. Послідовники А. Домонтовича Данило Мирдамський (1800) та Павло Чедневський (1800 - 1803) також мало що змогли зробити. Перший - через те, що був настоятелем усього чотири місяці і навіть не приїхав до Ніжина, отримавши призначення єпископа до Кам'янець-Подільського, а другий - викладав богослов'я в Чернігівській семінарії і тому не приділяв монастирським справам належної уваги.

Однак зміни не змусили себе довго чекати. 8 вересня 1803 р. настоятелем Ніжинського Благовіщенського монастиря призначили Віктора II Черняєва (1803 - 1823). Народився він у Чорногорії в родині купців у 1761 р., навчався в Київській духовній академії і, переїхавши до Ніжина, одразу ж приступив до відновлювальних робіт¹³. Поруч із Благовіщенським собором було зведено двоповерховий будинок, на першому поверсі

розміщалися торговельні лавки, а на другому - Петропавлівська церква. Спочатку приміщення не передбачалося для храму, і тільки у 1814 р. настоятель звернувся до архієпископа М. Десницького з проханням дозволити перетворити будівлю на теплу церкву і перенести до неї іконостас із храму святих Петра і Павла, а сам храм перебудувати. Резолюцією від 7 червня 1814 р. архієпископ дав розпорядження на проведення зазначених робіт¹⁴. Уже через п'ять років перебування в Ніжині В. Черняєв звітував М. Десницькому про завершення відбудови кам'яної дзвіниці і ризниці, торговельних лавок, зведення огорожі, двох воріт і брами, доведення до ладу братських і настоятельських келій.

У квітні 1811 р. В. Черняєв звернувся до архієпископа з проханням виділити кошти для ремонту Благовіщенського собору, в стінах якого з'явилися дві великі тріщини¹⁵. Отримавши згоду на реконструкцію, архімандрит призначив відповідального за проведення робіт кам'яного майстра І. Петухова, тоді ж було відновлено іконостас та розписано стіни храму. Як стверджують дослідники, малярні роботи проводили здебільшого місцеві майстри¹⁶.

Окрім реконструкції будівель, архімандрит активніше від своїх попередників намагався встановити серед братії строге чернече життя. Для цього він створив перелік правил і сам чітко їх дотримувався. У них містяться настанови ченцям щодо молитов, церковних служб, відповідності одягу, поведінки в монастирі та за його межами тощо.

Віддана служба власній обителі була справедливо оцінена, у 1818 р. тоді вже Санкт-Петербурзький митрополит М. Десницький подав клопотання до міністра духовних справ про нагородження архімандрита В. Черняєва за відмінну службу на посаді настоятеля Ніжинського Благовіщенського монастиря. Імператор Олександр I погодився і наказав нагородити архімандрита орденом Святої Анни II ступеня¹⁷.

Того ж року В. Черняєв розпочав судовий процес із жителями навколишніх сіл за монастирські володіння. Він звернувся до консисторії, вказуючи, що при секуляризації монастирських володінь частина земель не була розподілена відповідно до геометричного плану, але консисторія не звернула належної уваги на клопотання настоятеля. Тоді в 1820 р. він почав самовільно вирішувати спірні питання, зав'язалося гаряче листування між архімандритом, ніжинським стряпчим та поліцейстером. Справа дійшла до консисторії, яка наказала В. Черняєву припинити листування і погодитися з рішенням поліції. Не витримавши, він подав скаргу Малоросійському військовому губернатору - князю Репніну, проте і той не надав йому необхідної допомоги, а коли справа дійшла до Синоду, то спеціальним наказом від 30 листопада 1822 р. необхідно було викликати В. Черняєва до Декастерії для попередження про неприпустимість подібних дій, але в Декастерію він не з'явився і за це 6 червня 1823 р. його позбавили настоятельської посади і направили до Новгород-Сіверської обителі. У січні 1824 р. В. Черняєв нарешті наважився приїхати до Новгород-Сіверського, де його чекали лише неприємності, адже Синод перенаправив його до Суздальського Спасо-Єфимівського монастиря і, врахувавши попередні заслуги, призначив щорічну пенсію в розмірі 300 крб. 14 травня 1824 р. архімандрит виїхав до Суздаля, де прожив три роки, доки не отримав дозвіл на виїзд за кордон.

Послідовникам В. Черняєва залишалося тільки користуватися результатами праці архімандрита, хоча деякі з них і не могли зробити значного внеску в розвиток обителі через короткотривале перебування в Ніжині. Ще за часів В. Черняєва настоятелем призначили архімандрита Євгенія І Прозорова (1823 - 1830)¹⁸. За ним цю посаду обіймали Платон ІІ Григорович (1830 - 1839)¹⁹ і Серафим Покровський (1839 - 1846). Останній був одним з кращих послідовників справ, започаткованих В. Черняєвим, але в 1846 р. його перевели до Задонського монастиря, а настоятелем призначили архімандрита Никанора (1846 - 1848). У 1850 р. новим настоятелем обителі став архімандрит Полікарп (1850), та він навіть не встиг приїхати до Ніжина, як його призначили єпископом Орловським. Наступний настоятель - архімандрит Феофан ІІ Александров (1850 - 1851) перебував у Ніжині всього три місяці і був переведений до Тверського Клязінського монастиря, а його місце зайняв Феофіл Дончевський (1853 - 1859). При ньому, за наказом Синоду від 6 жовтня 1857 р., до Ніжинської обителі був направлений звільнений на пенсію єпископ Кавказький та Ставропольський Іоаннікій. З того часу і до самої смерті (1880) він жив у Ніжині, не беручи активної участі у справах обителі²⁰. У 1859 р. настоятелем став ректор Чернігівської семінарії архімандрит Вассіан (1859 - 1861), якого у 1861 р. перевели

до Новгород-Сіверського монастиря. Потім указом Синоду на цю посаду призначили його наступника за посадою ректора Чернігівської семінарії архімандрита Євгенія II (1861 - 1869)²¹. Після нього Благовіщенським монастирем керував архімандрит Варфоломій (1869 - 1873) - один з найосвіченіших настоятелів обителі. З 1863 по 1864 рр. він був бакалавром та екстраординарним професором Київської духовної академії. В 1873 р. у званні архімандрита його викликали на службу до Санкт-Петербурга, по дорозі до столиці з ним стався напад епілепсії, причому його так міцно зв'язали, що на руках почалася гангрена і, повернувшись до Ніжина, він через декілька днів помер.

Не менш цікавою особистістю був наступний настоятель - архімандрит Ієронім Гепнер (1873 - 1876). Народився він у Польщі, в 1837 р. вступив до Києво-Могилянської академії, по закінченні якої працював учителем церковної історії та канонічного права в Харківській семінарії, вчителював у Тамбовській та Астраханській семінаріях. З 1854 р. перебував у Кишинівській єпархії настоятелем Гербовецького Успенського монастиря. Отримавши сан архімандрита в 1859 р., став настоятелем Шабського Вознесенського монастиря, а в 1783 р. його направили до Ніжина²². Щодо монастирських справ, то І. Гепнер залишив по собі пам'ять особливою турботою про піднесеність церковного богослужіння, простими і доступними для народу повчаннями та розумними настановами до братії. Однак у 1876 р., згідно з наказом Синоду, він був переведений до Оренбурзького монастиря, де і помер у 1877 р. Його наступником став архімандрит Євгеній III (1876 - 1878), який намагався поліпшити зовнішній вигляд обителі. З цією метою він розпочав значне будівництво нових приміщень, з котрих більша частина через нестачу коштів так і не була завершена. З серпня 1878 р. Ніжинським Благовіщенським монастирем керував архімандрит Григорій Лукашевич (1878 - 1904). За його діяльності монастир розрахувався з усіма боргами, що на той час становили понад 8 000 крб., храми обителі були капітально відремонтовані, а два з них заново розписані. Суттєву роботу настоятель проводив для того, щоб склад ченців максимально відповідав монастирським законам, а порушників, не зволікаючи, виключав зі складу послушників²³.

Останніми настоятелями Ніжинського Благовіщенського монастиря були архімандрит Василій, призначений наказом Синоду від 14 жовтня 1904 р.²⁴, і Серафим, за якого відбулися найдраматичніші події в історії обителі. Спочатку 22 серпня 1921 р. все монастирське майно було описане Ніжинським виконкомом по проведенні декрету про відділення церкви від держави і 9 березня 1922 р. за незначним винятком було передане в безстрокове користування Благовіщенській українській парафіяльній раді при Ніжинському чоловічому монастирі²⁵, а 19 квітня 1924 р. Благовіщенський собор був переданий УАПЦ²⁶, і з цього часу монастир фактично припинив своє існування.

Таким чином, історію Ніжинського Благовіщенського монастиря XVIII - XIX ст. можна поділити на три основні етапи. Перший - тривав протягом 1702 - 1722 рр. і був пов'язаний з діяльністю митрополита С. Яворського; другий - майже повністю охоплює XVIII ст. і характеризується поступовим занепадом монастиря; третій - відродження обителі архімандритом В. Черняєвим на початку XIX ст. 20 років невтомної праці і залучення значних коштів не змусили довго чекати результату, дбайливий настоятель відремонтував старі будівлі, поновив настінний живопис Благовіщенського собору, створив архітектурний ансамбль обителі. Водночас він організував життя братії на високому духовному рівні і сам був взірцем християнських чеснот. Наслідками плідної праці архімандрита монастир користувався майже століття, аж до самої революції. Наступний період занепаду Ніжинський монастир пережив у XX ст., коли під час масової антирелігійної кампанії його було закрито. Протягом кількох десятиліть радянська влада використовувала його приміщення для інших потреб. І лише в 1999 р. у стіни монастиря повернулося чернече життя.

Джерела та література:

1. Белоусович Л. Нежинский Благовещенский второклассный монастырь называемый «Назарет» Пресвятой Богородицы // Прибавления к Черниговским епархиальным известиям (далі ЧЕИ). - 1867. - № 19. - С. 622 - 625.
2. Курач С. До проблем існування і наукового вивчення іконопису на Придесенні // Сіверянський літопис. - 1997. - № 6. - С. 52.
3. Хойнацкий А. Очерк истории Нежинского мужского Благовещенского монастыря, именуемого «Назарет Богородичен», и его положение в настоящее время. - Нежин, 1906. - С. 12 - 13.

4. Белоусович Л. Вказана праця // Прибавлення к ЧЕИ. - 1867. - № 19. - С. 629.
5. Нежинский мужской монастырь // Прибавления к ЧЕИ. - 1861. - № 6. - С. 328.
6. Чернов В. Краткая история построения Нежинского Благовещенского монастыря. - М., 1815. - С. 17 - 37.
7. Завещание о библиотеке. С.-Петербург. Октябрь 1721 г. Тестамент // Маслов С. Библиотека Стефана Яворского. Приложения. - К., 1914. - С. XIX - XXIII.
8. Завещание последнее. [Москва] 15 ноября 1722 г. // Маслов С. Библиотека Стефана Яворского. Приложения. - К., 1914. - С. XL - XLI.
9. Чернов В. Вказана праця. - М., 1815. - С. 42 - 48.
10. Копия указа Св. Правительствующего Синода о передаче библиотеки Стефана Яворского в Харьковский Училищный монастырь. 6 октября 1731 г. // Маслов С. Библиотека Стефана Яворского. Приложения. - К., 1914. - С. XLVI - XLIX.
11. Державний архів Чернігівської області (далі ДАЧО). - Ф. 679, - Оп. 1. - Од. збер., 1557. - Арк. 165 - 167. Сборник документов о постройке Новой церкви вместо Рождество-Христовой в селе Козляничы Сосницкого повета; о ремонте каменной церкви Нежинского Благовещенского монастыря и др. документы об открытии церквей и др. общецерковные вопросы.
12. Там само. - Арк. 177.
13. ДАЧО. - Ф. 679. - Оп. 2. - Од. збер., 3342. - Арк. 26 - 27. Формулярные ведомости о монастырских настоятелях, монахах и иеромонахах за 1817 год.
14. Белоусович Л. Вказана праця // Прибавлення к ЧЕИ. - 1867. - № 24. - С. 834 - 835.
15. ДАЧО. - Ф. 679. - Оп. 2. - Од. збер. 1013. - Арк. 1. Дело о ремонте Нежинской Благовещенской церкви.
16. Курач С. Вказана праця // Сіверянський літопис. - 1997. - № 6. - С. 53.
17. ДАЧО. - Ф. 679. - Оп. 2. - Од. збер. 3208. - Арк. 1 - 6. Дело о награждении архимандрита Нежинского монастыря Виктора орденом Св. Анны 2-го класса.
18. ДАЧО. - Ф. 679. - Оп. 2. - Од. збер. 4349. - Арк. 8 - 9. Сведения о настоятелях, настоятельницах и монахах монастырей поветовых городов.
19. ДАЧО. - Ф. 679. - Оп. 2. - Од. збер. 4471. - Арк. 14 - 16. Формулярные ведомости и послужные списки Макаковского Троицкого и Нежинского Благовещенского монастыря за 1833 г.
20. Хойнацкий А. К некрологу Епископа Иоанникия, скончавшегося в Нежине, дополнение // Прибавления к ЧЕИ. - 1880. - № 27. - С. 401 - 404.
21. Указ Св. Синода от 6 мая 1861 г. за № 1774 // ЧЕИ. - 1861. - № 1. - С. 8.
22. ДАЧО. - Ф. 679. - Оп. 2. - Од. збер. 4938. - Арк. 39. Указы правительствующего Синода за 1873 г.
23. ДАЧО. - Ф. 679. - Оп. 3. - Од. збер. 936. - Арк. 202 - 203. Сборник документов о назначении и перемещении по службе лиц духовного звания.
24. ДАЧО. - Ф. 679. - Оп. 3. - Од. збер. 12. - Арк. 1 - 6. Послужной список Черниговской епархии Нежинского Благовещенского монастыря настоятеля, архимандрита Василия за 1904 год.
25. Ніжинський філіал Державного архіву Чернігівської області (далі НФДАЧО). - Ф. Р6120. - Оп. 1. - Од. збер. 10. - Арк. 1 - 6. Описи церковного майна з актами прийомки та зачі Ніжинського Благовіщенського монастиря.
26. НФДАЧО. - Ф. Р61. - Оп. 1. - Од. збер. 563. - Арк. 78 - 79. Статут, договір, описи майна та інші документи Благовіщенської громади (чоловічий монастир) м. Ніжина.

Ольга Гейда

«ЧЕРНИГОВСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ ИЗВЕСТИЯ»: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ (1861 - 1911 рр.)

Становлення церковно-історичної науки на початку ХІХ ст. викликало необхідність наукового діалогу, який відбувався завдяки розвитку книгодрукування та духовної періодичної преси. Впродовж століття духовна періодика досягла значних успіхів, що стимулювало спалах зацікавлення до вивчення церковної історії, археології та мистецтва. Офіційні видання Російської Православної церкви розподілялися на центральні та епархіяльні відомості, вісники або «известія». Як не дивно, регіональні видання з'явилися раніше офіційних видань Синоду. Перша програма епархіяльних відомостей була